

Recenze

Pol, M., Rabušicová, M., a kol.

Grantové nabídky a české školy.

Praha: Národní vzdělávací fond – Národní informační středisko pro poradenství (NISP) – Euroguidance, 2003. 1. vydání, 128 s. ISBN 80-903125-9-4.

Publikaci s názvem Grantové nabídky a české školy vydal v roce 2003 Národní vzdělávací fond (Národní informační středisko pro poradenství – Euroguidance). Jedná se o studii, kterou vypracoval tým autorů pod vedením M. Pola a M. Rabušicové, působící v Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Autorský tým (Čiháček, Hloušková, Kunzová, Novotný, Šedová, Trnková, Václavíková, Zounek) realizoval v letech 2001–02 výzkumný projekt s názvem České a zahraniční grantové nabídky a jejich využívání školami sekundární a terciární úrovně. Jeho iniciátorem a zadavatelem bylo Národní středisko pro poradenství – Euroguidance, které je součástí Národního vzdělávacího fondu. Cílem projektu bylo analyzovat získávání a přístup ke grantovým nabídkám a zároveň upozornit na různé možnosti a úskalí při jejich využívání českými školami.

Text je přehledně a logicky rozčleněn, jednotlivé kapitoly (celkem osm) jsou doplněny praktickými přílohami, v nichž zájemci naleznou zajímavé informace vztahující se ke způsobu získávání a analyzování dat, dále seznam donátorů, včetně kontaktních adres, přehled internetových odkazů a seznam dostupných publikací. Autoři se v textu vyjadřují věcně a úsporně. Jeho součástí je značné množství tabulek a grafů.

Úvodní kapitola představuje projekt a jeho hlavní výsledky, od charakteristiky hlavních záměrů a postupů přechází ke stručnému shrnutí získaných výsledků. Druhá kapitola publikace předkládá zjištěný přehled grantových nabídek (celkem 309) nabízených rozmanitým spektrem domácích i zahraničních nadací a agentur určených na rozvoj škol v České republice. Autoři stanovili šest okruhů posuzovacích kritérií, podle nichž ve třetí kapitole analyzovali jednotlivá grantová zadání z hlediska vstupních, formálních a obsahových požadavků, zajímala je skladba finančních požadavků uvedených

grantových nabídek, výstupy ze zkoumaných projektů a možnosti komunikace s donátory zejména před podáváním žádostí. Ve čtvrté kapitole je předloženo hodnocení stávající grantové nabídky vedením oslovených škol sekundární a terciární úrovně. Autoři využili dotazníkové šetření, které doplnili strukturovaným rozhovorem a analýzou výročních zpráv škol. Průzkumu se zúčastnilo 600 zástupců vedení škol. Výsledky byly zpracovány v souladu se šesti stanovenými okruhy kritérií prezentovanými v předcházející kapitole studie. Pátá kapitola se zaměřuje na možnosti vyhledávání grantových nabídek, výběr a způsoby práce s těmito nabídkami na zkoumaných školách. Autorský tým hledal odpovědi na otázky, jak se školy dovídají o nabídce grantů, proč se zapojují či nezapojují do účasti na grantech, jakým způsobem s jednotlivými granty pracují a také co jim pomáhá nebo komplikuje práci s granty. Zajímavé výsledky obsahuje šestá kapitola, v níž je sledována a vyhodnocována úspěšnost škol při získávání grantů od domácích i zahraničních donátorů. Sedmá kapitola přináší odpovědi na otázky, co ovlivňuje úspěch při získávání grantů a jaké formy pomoci mohou ovlivnit jejich získání. Poslední osmá kapitola předkládá reálná doporučení vyplývající ze zjištěných skutečností pro školy sekundárního o terciárního stupně, která by příznivě ovlivnila úspěšnost škol při získávání i zpracování grantových nabídek. Dále se autorský tým obrací ve svých doporučeních k donátorům a dalším subjektům. Jejich realizace by pozitivně zasáhla do přijímání, zpracování a realizace grantových projektů při vzájemném porozumění všech aktérů.

Výsledky práce autorského týmu byly úspěšně prezentovány také na konferenci s názvem České školy a grantové nabídky pořádané v Praze 19. března 2003 Národním vzdělávacím fondem.

Získané výsledky potvrzují, že jsou úspěšné ty školy, které považují účast na grantových projektech za významnou součást svých odborných aktivit. Existuje však početná skupina škol (zejména v sekundárním sektoru), která se zatím v této oblasti neangažovala. Předložená studie analyzovala příčiny, které omezují či brání školám v účasti na grantových projektech. Zejména jsou uváděna nejasná pravidla přidělování, náročnost v požadovaných vstupních předpokladech, formálnost vstupních předpokladů zejména u zahraničních projektů, špatná podpora ze strany donátorů a dalších subjektů při podávání žádosti, ale také nedostatečná zkušenost a malá sebedůvěra škol.

Publikace může pomoci všem aktérům, kteří se zapojují do grantových nabídek může školy motivovat k zapojení do grantových projektů a zároveň prezentovanými doporučeními jim pomoci k úspěchům při výběru a realizaci grantů. Organizátory a donátory grantových nabídek vést k precizování grantových zadání a zlepšení komunikace se školami.

Školy v České republice se po očekávaném vstupu do Evropské unie ocit-

nou v novém prostředí, kde prostředky získané z grantových nabídek patří k významným zdrojům rozvoje škol. Recenzovaná publikace je právě z těchto důvodů velmi užitečná a potřebná.

Dana Knotová

Beneš, M., a kol.

Idea vzdělávání v současné společnosti.

Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 110 s. ISBN 80-86432-40-8.

V roce 2002 byl vydán nakladatelstvím Eurolex Bohemia sborník jednotlivých diskusních příspěvků, vycházející z přednáškového cyklu s názvem „Idea vzdělávání v soudobé společnosti“, který proběhl na Vyšší odborné škole publicistiky ve studijním roce 2000/2001 a který byl koncipován pod záštitou katedry andragogiky a personálního řízení FF UK v Praze.

Na vzniku tohoto sborníku se podílela řada významných odborníků, především z Filozofické a Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Autory jednotlivých příspěvků jsou doc. Dr. Milan Beneš a PhDr. Jiří Vymazal, CSc., z katedry andragogiky a personálního řízení FF UK, prof. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc., z katedry občanské výchovy a filozofie Pedagogické fakulty UK, prof. PhDr. Milan Sobotka, CSc., z Ústavu filozofie a religionistiky FF UK a Mgr. Ivo Syřiště, Ph.D., z Ústavu výzkumu a rozvoje školství Pedagogické fakulty UK v Praze.

Sborník, námětově a obsahově čerpající z výše uvedeného přednáškového cyklu, je možno považovat za zdařilou práci, vytvořenou na bázi styčných ploch jednotlivých vědních oborů – filozofie, sociálních věd, pedagogiky a andragogiky.

V úvodu se Pešková ve svém příspěvku zabývá hledáním předpokladů výchovného působení – filozofií výchovy – a zamýšlí se nad třemi základními otázkami:

1. Co vlastně znamená, že filozofie je láskou k moudrosti?
2. Co je ve filozofické tradici „láska“, co je míněno od dob Empedoklových až po Maxe Schellera „láskou“?
3. Co je obsahem pojmu moudrost?

Pešková ve svých úvahách vychází z řady významných představitelů klasické filozofie jako Platóna, Feuerbacha, Locka, Berkeleyho, Huma, I. Kanta, Martina Heideggera, Husserla, sv. Augustina, Viktora Emanuela Frankla, Descarta a Jana Patočky. Jak Pešková správně na závěr svého příspěvku podotýká: „Čím dál více se objevuje jako *důležité téma jinakost individuí a nutnost setkání u společné věci*, téma dialogu a komunikace. To se promítá i do filozofie výchovy, do komunikativní pedagogiky a do řešení problémů

mezilidských vztahů, především antinomie individuality a odpovědnosti za druhého jako antropologické konstanty každého z nás. *Být sami sebou můžeme jen na základě vztahu k druhým jako druhým, jiným. Edukace nás na to má připravit.*“ (zvýraznil R. Vaněk)

Sobotka se v následujícím příspěvku zamýšlí nad oblastí výchovy bez vyučování – vzděláváním lidstva v Herderově, Schillerově a Hegelově filozofii dějin, který si klade za cíl připomenout teorii bezděčného vzdělávání člověka v občanskosti a lidskosti začínající už v antice. Jak autor správně uvádí, jako protiklad antické tradice pojetí výchovy je možno chápat společenské teorie novověku. Sobotka vychází, mimo jiné, ze Sókrata a jeho chápání morální autonomie lidského ducha a principu subjektivní svobody, židovství, křesťanství, Kantova kategorického imperativu, J. J. Rousseaua a jeho Emila (příklad výchovy, která pouze podporuje přirozený vývoj), Friedricha Schillera a jejich vztahem k výchově člověka.

Syřiště se v příspěvku s názvem „Postmoderna – Věk Proteů?“ věnuje v současnosti aktuálnímu tématu postmoderny a nastiňuje jeho základní měřítka, filozofický postmodernismus, utilitární postmodernismus, postmodernismus jako životní pocit a dochází k závěru, že „postmodernismus nelze nijak markantně definovat ani vymežit, existují však alespoň prozatímní indikátory, podle kterých ho lze identifikovat“. V závěru svého příspěvku Syřiště klade otázku: „Co zbývá učitelům po bankrotu smyslu, jazyka a autority, na kterou se může odkazovat, po ztrátě mýtů v akademickém prostředí a mýtů o добrotě dětí, v situaci, kdy nemá k dispozici žádný hodnotový ani vědomostní kompas a musí dávat pozor, aby nepřekročil zákony a respektoval potřeby dětí a současně rodičů?“ Logicky odpovídá: „Snad jen vztahová závislost na lidech a dětech, se kterými pracuje, osobní odvaha, intuice, možnost sdělit svůj pocit.“

Beneš v předposledním příspěvku sborníku rozebírá ideu vzdělání v souvislostech soudobého pojetí seberealizace v moderních společnostech ve vztahu k individualizaci života a možnosti založit nějakou obecnou ideu vzdělávání. Autor tohoto příspěvku vychází z myšlenkových konceptů amerického sociologa a kulturního kritika Daniela Bella, teleologických představ J. J. Rousseaua, Marie Montessori, J. Deweye, Kierkegaarda, Sartra, dále Th. Luckmanna, E. Durkheima, T. Parsonse, Descarta, Maxe Webera, Kanta a dalších. Odpovídá na otázky vztahující se k atributům vzdělání, rozvoji individuality a osobnosti, tvorbě identity, legitimaci vzdělání, úloze dialogu ve vzdělávání, problematice diskurzu ve vzdělávání atd. V závěru svého příspěvku vyzdvihuje hodnotu sebeřízeného učení jak jedince, tak kolektivů a zdůrazňuje úlohu „tvrdých“ a „měkkých“ kvalifikací, kvality, náročnosti, efektivity, eficientce a certifikace, ale i komunikativní stránku učení a nezastupitelnou úlohu zkušenosti, kontaktů, zážitků, prožitků, pomoci, solidarity

nebo terapie (chápání vzdělávací instituce jako sociálního prostoru) v praxi vzdělávacích organizací.

Poslední příspěvek ve sborníku je věnován českému vzdělávání dospělých ve světle tradice a při pohledu do budoucnosti. Vymazal zde podává v základních charakteristikách nástin formování českého vzdělávání dospělých a zdůrazňuje jeho sepětí s evropským kulturním kontextem s přihlédnutím ke zvláštním rysům českého vývoje vzdělávání dospělých. Autor správně na začátku zdůrazňuje, že „Pohled nazpět umožní lépe zvážit přítomnou situaci i české perspektivy do budoucnosti.“

Historická exkurze do hlavních milníků vývoje chápání výchovy a vzdělávání dospělých vychází z J. Á. Komenského (který vlastně první přichází s ideou celoživotního vzdělávání), úlohy osvícenství, romantismu, českého národního obrození, první světové války, zdůrazňování českobratrské tradice T. G. Masarykem a silné tradice lidové osvěty, druhé světové války a rozdělení světa po ní a pokračuje rozvojem andragogiky v 60. letech 20. století a charakterizuje i naše směřování po roce 1989. Důležité milníky v historii světové i národní významně poznamenávají vývoj českého chápání úlohy výchovy a vzdělávání v našich zemích.

Sborník „Idea vzdělávání v současné společnosti“ se zaměřuje na zdánlivě samozřejmá témata společensky relevantních problémů a s nadhledem autorům vlastním nabízí jiný úhel pohledu a možnost zamyšlení nad otázkami výchovy a vzdělávání. Jak je v úvodu zdůrazněno: „Diskuse o vzdělání je tedy vždy i diskusí s filozofickým rozměrem.“ Publikace nutí čtenáře k hlubší reflexi výše zmíněné problematiky. Na konci příspěvků jednotlivých autorů jsou uvedeny četné odkazy na domácí i zahraniční literaturu vztahující se k řešené problematice a umožňující čtenáři cíleně vyhledat publikace, které se dotýkají daných témat.

Kniha je určena primárně vysokoškolským studentům a zájemcům o problematiku výchovy a vzdělávání, ale přínosem bude jistě i zájemcům o filozofii a sociální vědy.

Richard Vaněk

Střelec, S. (ed.)

Studie z teorie a metodiky výchovy.

Brno: MSD, 2002, 155 s. ISBN 80-86633-004

Studie z teorie a metodiky výchovy volně navazují na Kapitoly z teorie a metodiky výchovy. Publikovaná práce je po delší době novinkou v oboru teorie výchovy. Tato disciplína byla v posledních letech značně opomíjena a zastíněna mladší sestrou – sociální pedagogikou. Na počátku devadesátých

let byla dokonce některými teoretiky odepisována jako disciplína, která se přežila a kterou by právě sociální pedagogika měla nahradit. Naštěstí se tak nestalo. S odstupem se ukázalo, že obě disciplíny mají právo na samostatnou existenci, protože mají nezastupitelný předmět bádání. Zatímco sociální pedagogika se vymezuje jako teorie prosociální výchovy, někdy také jako formování člověka prostředím s výraznou orientací na sociální skupiny, teorie výchovy je zaměřena na utváření tzv. individuálních výchovných kvalit, tj. vlastností, postojů, vztahů, světového názoru apod.

V tomto smyslu je koncipována i úvodní kapitola z pera editora knihy S. Štřelce. Autor vyjmenovává obsahové pilíře disciplíny: hodnotové základy, etické dimenze, kázeň a svoboda, krása a umění, profesně pracovní způsobilost, tělesná kultura, trvale udržitelný život apod. Nezůstává však pouze u obsahových otázek. Věnuje pozornost osobnostně procesuální a realizační rovině.

Za úvodní kapitolu je zařazeno dalších 13 kapitol, jejichž autoři jsou renomovaní odborníci převážně z Pedagogické fakulty MU v Brně. Následující kapitoly však tuto koncepci překračují. Pouze tři z nich spadají do klasické teorie výchovy. Ostatní leží někde na pomezí sociální pedagogiky a teorie výchovy. Proč se tak děje, zdůvodňují autoři potřebou vysokoškolské přípravy budoucích učitelů orientované na širokou škálu náročných výchovných úkolů. Publikovaná studie má přispět k utváření základů jednotlivých výchovných kompetencí učitelů.

Výchovou pro 21. století se zabývá H. Horká. Zdůvodňuje proměny cílové obsahové orientace výchovy v souvislosti se společenskými a individuálními potřebami člověka 21. století. Cíle a úkoly tělesné výchovy z hlediska zdravého životního stylu objasňuje kapitola V. Mužíka. Morálním rozvojem, individuálními metodami mravní výchovy se zabývá studie P. Vacka. Projektem zdravé školy a utvářením klimatu ve školní třídě a výchovné skupině se v následujících studiích zabývá J. Svobodová. Socializací a interakčním učním se zabývá kapitola J. Řezáče. Autor věnuje pozornost otázkám postoje k sobě a k prostředí; analyzuje sociální kompetence a sociální posilování v kontextu zvládání problémů, které život mladým lidem přináší. Sebereflexí učitelova výchovného působení na pozadí výchovných kompetencí se zabývá V. Švec. V této souvislosti se čtenáři vnučuje otázka, proč byl v pedagogice nahrazen výraz způsobilost, používaný běžně v první polovině 20. století i později, výrazem stejně neurčitým.

Škole jako součásti sociálního prostředí věnuje pozornost D. Knotová. Charakteristikou hry, jejími výchovnými aspekty se zabývá příspěvek J. Němce nazvaný „Edukativní význam hry a zážitku v postmoderní společnosti“. Dramatická výchova ve školní i mimoškolní činnosti je obsahem kapitoly M. Pavlovské.

Poslední tři kapitoly se týkají jednak kooperace ve výchovném působení učitelů a rodičů (S. Střelec), jednak diagnostikování problémových žáků ve škole (J. Faltýsková) a jednak školy a sociálně patologických symptomů v projevech žáků (T. Čech).

Autoři v úvodu konstatují, že chtěli-li budoucího učitele-vychovatele připravit na řadu činností vyplývajících z plnění výchovných úkolů, museli ponechat stranou celou řadu témat. Předložený materiál pak sami, s trochou nadsázky, nazývají „akční teorií“. Podle našeho názoru tím chtějí naznačit, že jim šlo o operacionalizaci teorie tak, aby vstoupila do reálné výchovně-vzdělávací praxe a přispěla k její regulaci. V tomto smyslu autoři jistě přinášejí nemalý vklad a zvláště některé kapitoly mohou být koncepčním nástrojem výchovně-vzdělávací praxe. Na druhé straně však lze jen litovat, že původní koncepční záměr obsažený v úvodní stati nebyl beze zbytku naplněn. Studie slibovala být svým pojetím ucelenou monografickou publikací, která by přinesla nový pohled na teorii výchovy. Snad se to podaří příště.

Co však zůstává faktem, je skutečnost, že předložený soubor studií je kvalitní sondou do vědecko-výzkumné dílny katedry pedagogiky PdF MU v Brně a úspěšným pokusem transformovat výsledky bádání do vysokoškolské učební pomůcky.

Jiří Semrád

Obdržálek, Z., Horváthová, K. a kol.

Organizácia a manažment školstva.

Terminologický výkladový slovník. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, 419 s., ISBN 80-10-00022-1.

Na zpracování uvedeného výkladového slovníku pro oblast školského managementu se pod vedením prof. PhDr. Zdeňka Obdržálka, DrSc., podílelo v redakční radě a autorském kolektivu dalších 30 spolupracovníků. Jedná se o rozsáhlé dílo, které utřídí terminologii se zaměřením na řízení školství na 419 stranách textu.

Při zpracovávání pojmů je kolektiv autorů třídil, a to z hledisek filozofických, pedagogických, sociologických, ekonomických, právních a samozřejmě z hlediska teorie managementu. K vypracovaným pojmům se vyjadřovali i pracovníci řady institucí, které se podílejí na řízení školství na Slovensku.

Přínosem je postup redakční rady, která se mimo jiné soustředila na interdisciplinarnitu a integrovaný přístup, jež jsou pro uvedou oblast potřebné a typické. Podobně důležitá jsou další hlediska jako širší celospolečenský pohled na školu, výchovu a vzdělávání při formulování hesel. Dalšími důležitými přístupy bylo abstrahování od úzkého uplatňování a zjednodušeného

vidění některých pojmů a hesel a přejímání nových termínů z oblasti managementu do řízení školství. V práci je již také potřebný rozměr evropské integrace a kolektivu autorů se podařilo v poslední chvíli zařadit do odkazů i nejnovější legislativu pro školství ve Slovenské republice.

Slovník obsahuje úctyhodných 1060 hesel a dle sdělení vedoucího autorského kolektivu je určen širokému okruhu čtenářů – studentům vysokých škol – fakult připravujících učitele, ředitelům škol, pracovníkům veřejné správy na úseku školství a samosprávným orgánům.

V České republice podobná publikace neexistuje a terminologii pouze částečně utřídí například Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš), a to nejlépe v jeho 3. doplněném vydání z roku 2001. Pro jeho širší záběr se zde logicky nevyskytují některé nové pojmy z oblasti řízení škol.

Vzhledem k blízkosti češtiny a slovenštiny lze proto předložený terminologický výkladový slovník pro management škol jednoznačně doporučit pro lektory školského managementu v České republice i pro ostatní pracovníky, kteří se zabývají pedagogikou.

Zde je ovšem nutné také upozornit, že odkazy se týkají legislativy Slovenské republiky, která se dnes někdy již i značně liší od legislativy v ČR.

U některých nových pojmů z managementu zůstává k diskusi pravděpodobně vliv překladu či rozdílné pojetí. Příkladem prvního je SWOT analýza, zde silné, slabé stránky, možnosti a obavy, v ČR též silné a slabé stránky, ale příležitosti a ohrožení. Příkladem druhého rozdílu je diskusní pojetí benchmarkingu ve školství, které se v ČR v marketingové literatuře chápe především jako srovnání se s nejlepšími.

Na druhou stranu je nutné vysoce hodnotit utřídění a zavedení nových pojmů, které se již v oblasti školství sice používají, ale jejichž výklad, a to i v publikacích a článcích, jež jsou v ČR zaměřené na školský management, je někdy i chaotický. Jde o řízení kvality, včetně TQM, kulturu instituce, image (imidž školy) aj. Velká pozornost je také věnovaná modelům řízení školy a zkratkám a pojmům, které souvisejí s integrací do Evropské unie.

Pan prof. PhDr. Zdeněk Obdržálek, DrSc., představil předloženou publikaci na mezinárodní konferenci Riadenie škol po transformačnom procese II v dubnu 2004 v Bešeňové, kde byla přítomna celá řada odborníků pro oblast řízení škol ze Slovenské i České republiky. Publikace je aktuální a pro potřebné ujednacení termínů nezbytná. Rozhodně ji doporučuji k využití pro školský management i v České republice.

Ludvík Eger

Pedagogická orientace, Brno 2004, č. 2

Odborný čtvrtletník a zpravodaj ČPdS

Řídí redakční rada: prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc., předseda
(e-mail: predseda@cpds.cz)

Mgr. et Mgr. Jana Doležalová
prof. PhDr. Miroslav Chráska, CSc.
PhDr. Jana Kohnová, Ph. D.
doc. PhDr. Milena Kurelová, CSc.
doc. PaedDr. Vladislav Mužík, CSc.
doc. PhDr. Milan Pol, CSc.
prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
PhDr. Dana Tomanová, CSc.

Redakce: doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc.

PhDr. Dana Knotová, Ph. D.
PaedDr. Marta Rybičková

Adresa redakce: PhDr. Dana Knotová, Ph. D.

Ústav pedagogických věd
FF MU, Arne Nováka 1, 660 88 Brno
e-mail: redakce@cpds.cz

*Administrace
a sekretariát:* PaedDr. Marta Rybičková, Veletržní 3,
603 00 Brno

tel. (zázn.), fax: 543 23 27 22,
e-mail: sekretar@cpds.cz

Internet: www.cpds.cz

Vydala: Česká pedagogická společnost
v nakladatelství KONVOJ, spol. s r. o., Berkova 22,
612 00 Brno, e-mail: konvoj@konvoj.cz

ISSN 1211-4669